

ارائه مدل ساختاری خردمندی در زوجین بر اساس هوش اخلاقی با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی

دانشجوی دکتری گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

استاد گروه روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

استادیار گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

استادیار گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهديه رادنيا ^{id}

فريبرز درتاج * ^{id}

بيتا نصراللهي ^{id}

ليلا كاشاني وحيد ^{id}

f_dortaj@yahoo.com

ایمیل نویسنده مسئول:

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۶

دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۸

فصلنامه علمی پژوهشی
خانواده درمانی کاربردی

شاپا (الکترونیکی) ۲۴۳۰-۲۷۱۷
http://Aftj.ir

دوره ۳ | شماره ۲ پیاپی ۱۱ | ۱۶۵-۱۴۷

تابستان ۱۴۰۱

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف، ارائه مدل ساختاری خردمندی در زوجین بر اساس هوش اخلاقی با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی انجام شد. **روش پژوهش:** این مطالعه مقطعی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه زوجین (زن و شوهر) در شهر تهران در سال ۱۳۹۹-۱۴۰۰ تشکیل دادند، که از میان آن‌ها، تعداد ۳۸۰ نفر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مرحله‌ای انتخاب شدند. در این پژوهش از ابزارهای خردمندی (آردلت، ۲۰۰۳)، هوش اخلاقی (لنیک و کیل، ۲۰۱۱) و ذهن آگاهی (ریان و براوان، ۲۰۰۳) استفاده شد که همگی از اعتبار و پایایی قابل قبولی برخوردار بودند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌یابی معادلات ساختاری و نرم‌افزار SPSS-V23 و Amos-V8.8 استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش نشان داد که مدل از برازش مناسبی برخوردار است؛ نتایج نشان داد هوش اخلاقی اثر مستقیم بر خردمندی داشته است، رابطه هوش اخلاقی با خردمندی به صورت مستقیم برابر $t = 4/63$ و $\beta = 0/51$ است. همچنین نتایج نشان داد که اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی زوجین به واسطه ذهن آگاهی مورد تأیید بوده است ($P = 0/05$). **نتیجه‌گیری:** بنابراین این مدل می‌تواند الگوی مناسبی برای شناسایی عوامل موثر بر خردمندی زوجین باشد و نتایج آن در راستای برنامه‌ریزی برای افزایش ذهن آگاهی و هوش اخلاقی در زوجین استفاده شود. لذا توجه به متغیرهای مذکور در پیشگیری و طراحی درمان‌های مناسب‌تر به پژوهشگران و درمانگران یاری می‌رساند.

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید:

درون متن:

(رادنیا، درتاج، نصراللهی، کاشانی وحید، ۱۴۰۱)

در فهرست منابع:

رادنیا، مهديه، درتاج، فريبرز، نصراللهی، بیتا، کاشانی وحید، لیلا. (۱۴۰۱). ارائه مدل ساختاری خردمندی در زوجین بر اساس هوش اخلاقی با نقش واسطه‌ای ذهن آگاهی. فصلنامه خانواده‌درمانی کاربردی، ۳(۲) پیاپی ۱۱: ۱۴۹-۱۶۵.

کلیدواژه‌ها: خردمندی، هوش اخلاقی، ذهن آگاهی

مقدمه

خرد^۱ تأثیر خود را به صورت رفتار در برخی از وظایف زوجین نشان می‌دهد و موجب بهبود عملکرد آنها و حرکتشان به سمت تعالی می‌شود (والش و رمز، ۲۰۱۵)؛ خرد تأثیر چشمگیری بر موفقیت در سطح مختلف فردی و اجتماعی دارد و سازگاری زناشویی^۲ زوجین را بهبود می‌بخشد (کوارد، ۲۰۱۹)؛ همچنین خرد می‌تواند به عنوان ابزاری کارا برای پاسخگویی به محیط نامطمئن باشد (کریسمان، گیسکنز و استینکمپ، ۲۰۱۶). به طور کلی درک بیشتر خرد و مفاهیم مربوطه مانند خرد و مدیریت خرد می‌تواند زمینه ارزشمندی را ایجاد کند و منجر به بهبود تئوری و عمل در زوجین شود. علاوه بر این می‌تواند در دستیابی به مجموعه‌ای از مزایای اجتماعی و خانوادگی که می‌توانند از عملکرد و موفقیت پشتیبانی کنند نقش داشته باشد (گروسمن، وست‌استریت، آردلت، برینزا، دانگ، فراری و همکاران، ۲۰۲۰). خرد با ارتقای اثربخشی و کارایی عملکرد زوجین، می‌تواند نقش قابل‌ملاحظه‌ای در ایجاد مزیت رقابتی برای آنها داشته باشد به نحوی که زوجین با تقویت جایگاه علمی و دانشی خود می‌توانند نگرشی برون‌مرزی برای آموزش و تربیت به صورت گسترده‌تر داشته باشد (عطارنیا، شعله کار و شوقی، ۱۳۹۵). نورت و پوشل^۳، ۲۰۰۳؛ نیز نتایج مفیدی که خرد می‌تواند داشته باشد را شامل موارد زیر می‌داند: ۱. منجر به شناسایی پیشرفت در احاطه محیط و واکنش به محیط با سرعت و کارایی بالا می‌شود؛ ۲. ظرفیت یادگیری را افزایش می‌دهد؛ یعنی ظرفیت حل مسائل با بالاترین سطح کارایی یا با کمترین احتمال خطا در دومین یا سومین تلاش؛ ۳. ارتباط درونی بین گروه‌های مختلف را بهبود می‌دهد که آنها را قادر به اعمال توسعه راه‌حل‌های با کیفیت می‌کند (نوآوری)؛ ۴. ظرفیت ذخیره‌سازی حافظه با هدف انجام مقایسه بین وضعیت گذشته و کنونی را افزایش می‌دهد (نقل از کانزمن و گلاک، ۲۰۱۹). آردلت (۲۰۱۱) خرد را ویژگی شخصیتی تعریف می‌کند که صفات شخصیتی شناختی، تعمقی و عاطفی را ترکیب می‌کند و بیان می‌دارد که برای توسعه خرد شخص باید مایل به یادگیری از درس‌های زندگی باشد و آنها را به فرآیند انتقال دهد. گلاک و بلاک (۲۰۱۳) خرد را منبع شخصی بکار رفته برای انتقال چالش‌ها و تغییرات اساسی زندگی تعریف می‌کنند و بیان می‌دارند که افرادی که نمرات بالایی در چهار منبع مور (تسلط، گشادگی، تعمق و همدلی و تنظیم هیجانی^۴) کسب می‌کنند می‌توانند خرد را از تجربه تغییرات اساسی زندگی، با جستجو برای تجارب تقویت‌کننده خرد و مواجهه با چالش‌های زندگی خود و دیگران به شیوه‌ای که خرد را ترویج دهد توسعه دهند.

اخلاق، ضرورت و لازمه یک خانواده سالم و در سطح کلی تر جامعه سالم است و به علت کارکردها و پیامدهای مثبت فردی و اجتماعی آن است، که همواره توجه دانشمندان و جوامع را برانگیخته است تا برای حفظ و ارتقای آن بکوشند (جفری و شالکفورد، ۲۰۱۸). هوش اخلاقی^۵ می‌تواند به عنوان مکانیزمی ارتباطی بین اجتماع و امور شخصی باشد. رفتار اخلاقی، عادت‌های خوب، نگرش‌های مثبت، هماهنگی با دیگر افراد و

۱. Wisdom

۲. Marital Adjustment

3. North & Poschl

4. mastery, openness, reflectivity, and emotional regulation and empathy (MORE)

۵. moral intelligence

مهارت های مورد نیاز برای حفظ یک رابطه زناشویی است (آبیک، کاودار و اوزاباسی، ۲۰۱۵)؛ برخی از افراد، تمایل فراوان به تلاش و فعالیت دارند، سکون و آرامش را پسندیده نمی دانند و فضایل اخلاقی آنان در کارهایشان شکوفا می گردد. در مقابل، گروهی هم تمایلی به کار و مجاهدت ندارند و تنها با نیروهای جبری و فشارهای بیرونی باید آنان را به کار وادار کرد (کاکس، بنت، تریپ و آکوئینو، ۲۰۱۲). با توجه به اهمیت درونی شدن اخلاق و ضرورت وجود آن برای داشتن خانواده و جامعه سالم، نیاز به مدیریت قوی در این زمینه احساس می شود. هوش اخلاقی مفهومی جدید در عرصه علم است و ظرفیت ذهنی افراد برای تعیین این نکته مهم است که چگونه باید از اصول جهان شمول بشری در ارزش ها، اهداف و فعالیت ها در زندگی استفاده کرد (جفری و شاکلفورد، ۲۰۱۸). هوش اخلاقی ظرفیت و توانایی درک درست از نادرست، اعتقادات قوی اخلاقی و عمل به آنها و همچنین رفتار در جهت صحیح و محترمانه تعریف شده است و شامل چهار اصل درست کاری (اعمال درست و صادقانه)، مسئولیت پذیری (پذیرش اعمال و پیامدهای آن)، دلسوزی (توجه همدلانه به دیگران) و بخشش (آگاهی از عیوب و اشتباهات و بخشیدن خود و دیگران) است (آبیک و همکاران، ۲۰۱۵). زوجین دارای هوش اخلاقی بالا، سعی می کنند کارهایشان را با توجه به اصول اخلاقی انجام دهند. مسئولیت اخلاقی نقش مهمی در ارائه مراقبت های بهداشتی ایفا می کند (ستوده، شاکری نیا، خیراتی، درگاهی و قاسمی جوبنه، ۱۳۹۵). نتایج برخی تحقیقات نشان دهنده نقش هوش اخلاقی و مولفه های آن در ارتقا سلامت روانی، جسمانی و خودآگاهی بالا است (مک بث و گاملی، ۲۰۱۲). بنابراین هوش اخلاقی به این حقیقت اشاره دارد که ما به صورت ذاتی، اخلاقی یا غیراخلاقی متولد نمی شویم، بلکه یاد می گیریم که چگونه خوب باشیم. یادگیری برای خوب بودن شامل ارتباطات، بازخورد، جامعه پذیری و آموزش است که هرگز پایان پذیر نیست، آنچه که ما برای انجام کارهای درست به آن نیاز داریم، همان هوش اخلاقی است که با استفاده از آن به یادگیری عمل هوشمندانه و دستیابی به بهترین عمل خوب نزدیک می شویم؛ در هر بخشی از زندگی به بهترین اطلاعات قابل در دسترس می رسیم، خطرات را به حداقل می رسانیم و نسبت به پیامدهای آن خوش بین هستیم (توپارک و کاراکوس، ۲۰۱۸). در همین رابطه نتایج پژوهش گودرزی (۱۳۹۹) در رابطه با تبیین خردمندی بر اساس هوش اخلاقی در دانشجویان نشان داد که مولفه های هوش اخلاقی باعث افزایش میزان خردمندی در دانشجویان می گردد. نتایج پژوهش رحیمی (۱۳۹۸) نشان داد که بین رشد اخلاقی با خردمندی با میانجیگری هوش اخلاقی و هوش هیجانی در دانشجویان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

از سوی دیگر ذهن آگاهی^۱ باعث افزایش خرد در زوجین می شود و یک عامل میانجی برای افزایش عملکرد روانشناختی و ارتقا خردمندی است. در ذهن آگاهی فرد فعالیت های روزمره خود را با آگاهی انجام می دهد و مسائل گذشته و آینده را در زمان حال بررسی می کند و از این طریق بر افکار، احساسات و حالات جسمانی خود کنترل بیشتری پیدا می کند (جهان و نوقایی، ۱۳۹۸). رویکرد کابات زین برای درمان این مراجعان شامل واریسی بدنی یا فن آگاهی از بدن، یک سری تغییرات عمدی را در بر می گیرد که در آغاز بر کل بدن و سپس بر هر بخشی از بدن در یک شیوه بدون داوری متمرکز می شود (ژو، لین، لی، دو و زو، ۲۰۲۰). با استفاده از تمرین های مبتنی بر ذهن آگاهی فرد یاد می گیرد که پاسخ هایی جایگزین ناراحتی های هیجانی

۱. mindfulness

بدهد و پاسخ‌های شرطی شده را کاهش می‌یابد. در ذهن آگاهی افراد یاد می‌گیرند که تجربیات را به عنوان تجربیات مجزا از خود و به عنوان یک حالت گذرا و موضوعی برای تغییر بپذیرند (جارکویی، ۲۰۱۹). تمرینات ذهن آگاهی به دنبال افزایش پذیرش آگاهی متمایز از طریق تمرکز خاص بر ناراحتی‌های جسمی و هیجانی است و به مراجعین می‌آموزد که وضعیت‌های هیجانی، جسمانی و شناختی را بدون واکنش غیرارادی مورد مشاهده قرار دهند (چن، آلن و هو، ۲۰۲۰). بر اساس پژوهش‌ها، مراقبه متعادل، مراقبه ذهن آگاهی، مراقبه وپاسانا، یوگا و سایر فنون مراقبه‌ای تاثیر قابل توجهی در بهبود توانبخشی انواع مراجعان داشته‌اند (اسمیت، ۲۰۱۹). مطالعات نشان می‌دهد که درمان ذهن آگاهی با انواع پیامدهای سلامتی نظیر کاهش درد، اضطراب و افسردگی (هافمن و گومز، ۲۰۱۷) و استرس (کارپنتر، سانفورد و هافمن، ۲۰۱۸) ارتباط دارد. تحقیقات دیگر نشان داده‌اند که ذهن آگاهی، خلق را بهبود می‌بخشد و آموزش کوتاه مدت آن، افسردگی را کاهش می‌دهد و باعث افزایش سلامت روان این مراجعان می‌شود (بوهملیجر، پرنجر، تال و کواچ پرس، ۲۰۱۰) و همچنین ذهن آگاهی به بهبود نشانه‌های استرس، اضطراب و افزایش اعتماد به نفس و بهبود سازگاری زناشویی منجر می‌شود (ماهر و کوردوا، ۲۰۱۹). در پژوهشی دیگر آنالایو (۲۰۲۱) گزارش کرد که بین ذهن آگاهی و خردمندی رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. دلیل انتخاب نقش میانجی ذهن آگاهی این است که عوامل بسیاری بر خردمندی یعنی توانایی استفاده از استدلال عمل‌گرایانه برای حل چالش‌های مهم زندگی تاثیر دارند. متغیر میانجی باید متغیری باشد که در حل چالش‌های مهم زندگی نقش داشته باشد و بتواند تاثیر متغیرهای برون‌زا را تعدیل و اثر آن‌ها را در جهت حل چالش‌ها و رسیدن به سازگاری هماهنگ و یکپارچه کند. با توجه به این که ذهن آگاهی تلاش برای یکپارچگی همه تجربه‌ها در جهت سازگاری و ارتقای شخصیت است. بنابراین می‌تواند بین متغیرهای هوش اخلاقی با خردمندی نقش میانجی داشته باشد. می‌توان گفت از آنجایی که ذهن آگاهی یک شیوه زندگی کردن در زمان حال است به زوجین می‌آموزد که مشکلات زندگی روند ثابت زندگی نیستند و باید با تفکر آنها را حل و فصل کرد. بنابراین ذهن آگاهی نقش موثری در کاهش نگرانی‌های زندگی و ایجاد راهبردهایی برای حل موثر مسائل و مشکلات زناشویی در جهت ارتقا خردمندی دارد (سیگل، ۲۰۱۰). از این رو ذهن آگاهی سبکی نوین برای ارتباط کارآمدتر با زندگی است که موجب تسکین یا تخفیف دردها و آلام زوجین و غنی‌بخشی بیشتر زندگی و معناداری لذت بخش آن می‌شود.

بنابراین به نظر می‌رسد حتی اگر ایده اصلی از خردمندی به عنوان یک نقطه پایانی آرمانی تحول انسان تا حد زیادی همگانی باشد، برخی از معانی خاص خردمندی ممکن است در فرهنگ‌ها متفاوت باشد و با تاریخ تغییر کنند. این در حالی است که بسیاری از پژوهش‌های تجربی از این نظر حمایت می‌کنند که بسیاری از پایه‌های خردمندی در طول جوانی پایه‌گذاری می‌شوند. در مجموع نتایج پژوهش‌ها حاکی از نقش موثر و واسطه‌گر ذهن آگاهی در رابطه با هوش اخلاقی با ارتقای خردمندی در زوجین است. از این رو ضرورت و اهمیت دارد به منظور حفظ و ارتقای خردمندی و تحکیم خانواده و جامعه باید توجه بیشتر به ذهن آگاهی و هوش اخلاقی در سطح خانواده و جامعه مد نظر قرار داد. از آنجایی که تحقق یک زندگی موفق و سازگارانه و دست یافتن به اهداف متعالی خانواده در سایه خردمندی باعث ایجاد یک زندگی با کیفیت می‌شود، در این راستا به نظر می‌رسد ذهن آگاهی و هوش اخلاقی می‌توانند با خردمندی زوجین ارتباط معناداری

داشته باشند، شناسایی این رابطه و چگونگی بهره برداری از آنها، تاثیر مهمی بر خردمندی زوجین داشته باشد تا از این طریق بتواند خدمتی به دست اندرکاران خانواده از جمله روانشناسان و مشاوران این حوزه نموده و آنان را در راستای کمک بیشتر به خانواده ها یاری نماید. از اینرو این مطالعه تلاش دارد به این مساله بپردازد:

۱. آیا مدل ساختاری خردمندی در زوجین بر اساس هوش اخلاقی با نقش واسطه ای ذهن آگاهی برازش دارد؟

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و همچنین این پژوهش به لحاظ روش گردآوری داده ها با استفاده از روش پژوهش همبستگی و الگویابی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه زوجین (زن و شوهر) شهر تهران در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹، تشکیل دادند. برای انتخاب نمونه و اجرای پژوهش، طبق روش نمونه گیری خوشه ای مرحله ای، از بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران ۵ منطقه و از هر منطقه با مراجعه به مکان های کلیدی این مناطق (پارک ها، فرهنگ سراها و سایر مکان های عمومی که امکان حضور زوجین در آنجا وجود خواهند داشت) از زوجین در دسترسی که تمایل به شرکت در مطالعه داشته باشند، جلب رضایت شد تا به پرسشنامه های پژوهش پاسخ دهند. معیارهای ورود به پژوهش عبارتند از: طور مدت ازدواج حداقل ۹ ماه، ساکن شهر تهران بودن، دامنه سنی بین ۲۰ تا ۵۰ سال و رضایت آگاهانه (به صورت کتبی) برای شرکت در پژوهش. معیار خروج نیز شامل ابتلا به بیماری های مزمن شناخته شده (بیماری قلبی، دیابت و کلیوی) بود. در مدل یابی معادلات ساختاری تعیین حجم نمونه می تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه گیری شده تعیین شود: $5q \leq n \leq 15q$ که در آن q تعداد متغیرهای مشاهده شده یا تعداد گویه ها (سؤالات) پرسشنامه و n حجم نمونه است (هومن، ۱۳۸۴). در این پژوهش حجم نمونه برای هر سؤال ۵ آزمودنی و به طور کلی ۳۵۴ نفر در نظر گرفته شد. ولی از آنجا که احتمال دارد بسیاری از پرسشنامه ها به صورت ناقص جواب داده شوند، تصمیم بر این شد که حداقل ۴۰۰ شرکت کننده وارد این پژوهش شوند و در نهایت ۳۸۰ پرسشنامه به صورت کامل برگشت داده شد. پس از تکمیل پرسشنامه ها توسط زوجین، تمامی آن ها تورق شد و مورد بررسی قرار گرفت.

ابزارهای پژوهش

۱. پرسشنامه خرد^۱. پرسشنامه خرد توسط آردلت در سال ۲۰۰۳ طراحی گردیده است. این پرسشنامه از ۳۹ گویه و سه خرده مقیاس شناختی (۱۴ سوال)، انعکاسی (۱۲ سوال) و عاطفی (۱۳ سوال) تشکیل شده است که به منظور سنجش خرد به کار می رود. نمره گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه ای است که برای گزینه های «کاملاً مخالفم»، «مخالفم»، «نظری ندارم»، «موافقم» و «کاملاً موافقم» به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ در نظر گرفته می شود. همچنین برای تعدادی از گویه ها نمره گذاری به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه ای است که برای گزینه های «کاملاً در مورد من صحیح است»، «تا حدودی در مورد من صحیح است»، «نظری ندارم»، «تا حدودی در مورد من صحیح نیست» و «اصلاً در مورد من صحیح

نیست» به ترتیب امتیازات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ در نظر گرفته می‌شود. آردلت همسانی درونی در هر سه بعد به طور کلی را ۰/۸۵، بعد شناختی ۰/۷۸، بعد تاملی ۰/۷۵، و بعد عاطفی را ۰/۷۴ محاسبه کرد. همچنین وی ویژگی های روان سنجی آن از جمله پایایی بازآزمایی آن را (۰/۵۶) و پایایی بین ارزیابان را مثبت و معنادار و روایی همگرا آن را از طریق بررسی همبستگی آن با مقیاس بهزیستی روان شناختی مناسب گزارش کرده است و تحلیل عامل اکتشافی نیز موید سه عامل نظری اندازه گیری شده بوده است (آردلت، ۲۰۰۳).

۲. پرسشنامه ذهن آگاهی^۱. این مقیاس ۱۵ سوالی توسط ریان و براون (۲۰۰۳) به منظور سنجش سطح هشیاری و توجه نسبت به تجارب جاری زندگی روزانه ساخته شد. سوالات، سازه ذهن آگاهی را در مقیاس ۶ درجه ای لیکرت (از نمره ۱ تقریباً همیشه تا نمره ۶ تقریباً هرگز) می‌سنجد. همسانی درونی سوالات بر اساس ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۸۰ تا ۰/۸۷ گزارش شده است. این مقیاس یک نمره کلی برای ذهن آگاهی به دست می‌دهد که دامنه آن از ۱۵ تا ۹۰ متغیر بوده و نمره بالاتر نشان دهنده ذهن آگاهی بیشتر است. روایی این مقیاس با توجه به همبستگی منفی آن با ابزارهای سنجش اضطراب و افسردگی و همبستگی مثبت با ابزارهای سنجش عاطف مثبت و حرمت خود کافی گزارش شده است (ریان و براون، ۲۰۰۳). در ایران نیز در پژوهش جلالی و همکاران (۱۳۹۳) ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۵ محاسبه شد.

۳. پرسشنامه هوش اخلاقی^۲. پرسشنامه هوش اخلاقی در سال ۲۰۰۵ توسط لینک و کیل در قالب ۴۰ سوال، چهار بعد کلی ارائه شد. این سوالات به صورت مساوی بین ۱۰ بعد زیرمجموعه هوش اخلاقی شامل انسجام، صداقت، شجاعت، رازداری، پاسخگویی، خودکنترلی و خودمحدودسازی، خدمت به دیگران، مهربانی، رفتار شهروندی و درک نیازهای روحی خود تقسیم شده و هر شایستگی دارای ۴ سوال می‌باشد. همچنین این ۱۰ شایستگی به ۴ دسته کلی تحت عنوان ابعاد کلی هوش اخلاقی شامل درستکاری، مسئولیت پذیری، بخشش و دلسوزی تقسیم می‌شوند. پاسخ دهندگان به هر سوال، بر روی طیف پنج درجه ای لیکرت (از تمام اوقات = ۵، هرگز = ۱) پاسخ می‌دهند. روایی و پایایی پرسشنامه فوق در پژوهش های گذشته، از جمله بهرامی و همکاران (۱۳۹۱) بررسی و تایید شده است. همانند پرسشنامه های دیگر پژوهش، روایی سازه این ابزار نیز از طریق تحلیل عاملی تاییدی مورد تایید قرار گرفت. در نهایت جهت بررسی پایایی فرم کوتاه پرسشنامه هوش اخلاقی به ضریب آلفای کرونباخ استناد گردید که برابر با ۰/۸۳ و مورد تایید بود. نقطه برش این ابزار نیز عدد سه بود.

شیوه اجرا. پس از اخذ مجوز از شورای پژوهشی، پژوهشگر با مراجعه به مکان های کلیدی شهر تهران، پس از معرفی پژوهشگر، کسب رضایت آگاهانه و توضیحات لازم، با توجه به معیارهای ورود و خروج، پرسشنامه‌ها در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت و پس از تکمیل، پرسشنامه‌ها جمع‌آوری شد. پرسشنامه‌ها به مدت ۶۰ روز بر روی زوجین اجرا شد. لازم به ذکر است توضیحات لازم در مورد آگاهی از اهداف مطالعه، مشارکت داوطلبانه، رعایت حریم خصوصی، حفظ اسرار، عدم ثبت مشخصات شناسایی، حق انصراف از ادامه در همه مراحل جمع‌آوری داده‌ها در مطالعه ارائه و رضایت آنها برای شرکت در مطالعه و

۱. Mindfulness Questionnaire

۲. Moral Intelligence Questionnaire

تأیید کمیته اخلاق و درجه کد کمیته اخلاق، نیز اخذ شد. در انتها به بررسی روابط بین متغیرها از طریق ضرایب همبستگی و معادلات رگرسیون با استفاده از نرم‌افزار spss 22 و Amos23 پرداخته شد.

یافته‌ها

میانگین و انحراف استاندارد سن زنان و مردان شرکت کنندگان در پژوهش برابر با ۳۶/۷۸ (۳/۵۴) سال بود. از این بین ۱۵۹ نفر (۴۲ درصد)، دارای مدرک تحصیلی دیپلم، ۱۳۸ نفر (۳۶ درصد) دارای مدرک کاردانی و کارشناسی و ۸۳ نفر (۲۲ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر بودند.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص آماری مقیاس	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی	ضریب تحمل	تورم واریانس	دوربین واتسون
خردمندی شناختی	۴۱.۵۲	۷.۵۷	۰.۶۳	-۰.۲۴	-	-	-
خردمندی انعکاسی	۳۶.۳۸	۱۱.۱۲	۰.۰۹	-۰.۹۱	-	-	-
خردمندی عاطفی	۳۲.۵۰	۵.۰۳	۰.۱۸	-۰.۶۳	-	-	-
درستکاری	۳۰.۴۵	۶.۰۲	۰.۴۶	-۱.۲۱	۰/۹۵	۱/۰۵	-
مسئولیت پذیری	۳۰.۷۱	۵.۷۹	۰.۳۸	-۱.۲۰	۰/۸۶	۱/۲۳	-
بخشش	۳۰.۵۷	۶.۱۱	۰.۴۷	-۱.۲۰	۰/۸۴	۱/۳۰	۱/۶۳
دلسوزی	۳۱.۱۹	۶.۴۳	۰.۳۰	-۱.۴۱	۰/۷۹	۱/۲۱	-
ذهن آگاهی	۴۷.۶۵	۱۳.۱۸	-۰.۴۰	۰.۲۷	۰/۹۸	۱/۳۰	-

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش را به تفکیک گزارش می‌دهد. جدول فوق علاوه بر شاخص‌های میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهشی نشان می‌دهد که چولگی و کشیدگی بین ± ۲ قرار دارند؛ بنابراین توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش طبیعی است. مقدار دوربین واتسون در فاصله مجاز ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد؛ بنابراین مفروضه عدم وجود همبستگی بین خطاها تأیید می‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. مقادیر ضریب تحمل و تورم واریانس نیز نشان داد از نبود همپوشی بین متغیرهای پیش‌بین دارد.

جدول ۲. ضرایب و معناداری بارهای عاملی مدل‌های اندازه‌گیری

متغیر	مؤلفه	وزن استاندارد شده	آماره t	سطح معناداری
خردمندی	خردمندی شناختی	۰/۶۹		۰/۰۰۱
	خردمندی انعکاسی	۰/۶۴	۵/۷۸	۰/۰۰۱
	خردمندی عاطفی	۰/۵۶	۵/۰۹	۰/۰۰۱
هوش اخلاقی	درستکاری	۰/۴۷	-	۰/۰۰۱
	مسئولیت پذیری	۰/۲۸	۳/۱۸	۰/۰۰۱
	بخشش	۰/۴۶	۴/۴۳	۰/۰۰۱
	دلسوزی	۰/۶۸	۶/۱۴	۰/۰۰۱

آنچه از نتایج جدول ۲ برمی‌آید این است که عوامل هر چهار مقیاس بار عاملی معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارند. با توجه به اینکه در مدل‌های آزمون شده بالا، مسیرهای بین متغیرها همان فرضیه‌های پژوهش هستند، در ادامه به همراه جداول اثرات مستقیم به آزمون سایر فرضیه‌های پژوهش پرداخته شده است. برای آزمون این فرضیه اثر مستقیم مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۳. ضرایب و معناداری اثر مستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی

متغیر ملاک	متغیر پیش بین	نوع اثر	ضریب استاندارد نشده	β استاندارد شده	آماره معناداری	سطح معناداری
خردمندی	هوش اخلاقی	مستقیم	۰/۵۹	۰/۵۱	۴/۶۳	۰/۰۰۱

آنچه از نتایج جدول ۳ برمی‌آید این است که هوش اخلاقی اثر مستقیم بر خردمندی داشته است، رابطه هوش اخلاقی با خردمندی به صورت مستقیم برابر $t = ۴/۶۳$ و $\beta = ۰/۵۱$ است. بنابراین فرضیه مطرح شده در ارتباط با وجود اثر مستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی زوجین با ۹۵ درصد اطمینان تایید می‌شود. برای آزمون این فرضیه اثر غیر مستقیم با آزمون سوبل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۴. ضرایب و معناداری اثر غیر مستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی

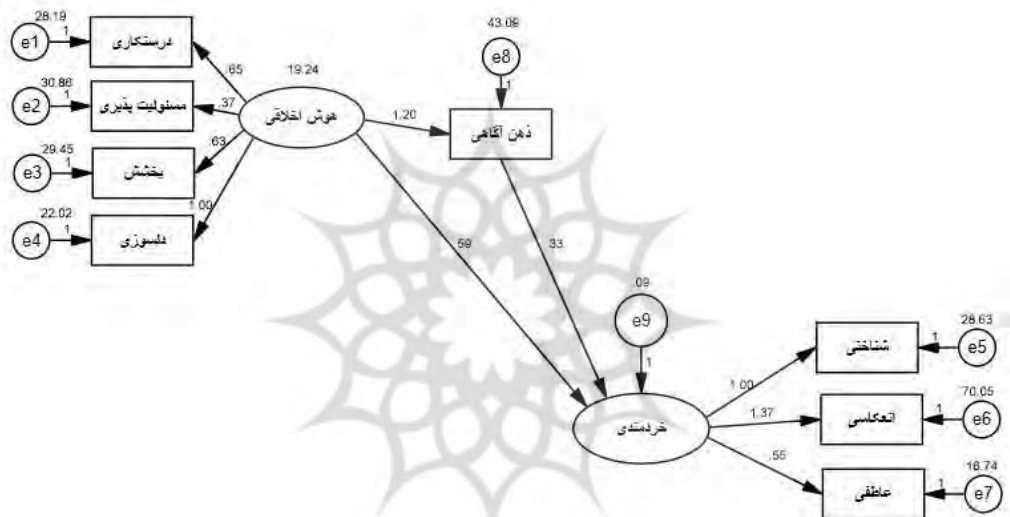
متغیر ملاک	متغیر پیش بین	نوع اثر	ضریب استاندارد نشده	β استاندارد شده	آماره معناداری سوبل	سطح معناداری
خردمندی	هوش اخلاقی	به واسطه ذهن آگاهی	۰/۴۰	۰/۲۶	۲/۸۱	۰/۰۰۳

جهت بررسی اثر متغیر میانجی ذهن آگاهی در رابطه بین هوش اخلاقی با خردمندی، از آزمون سوبل استفاده گردید. یک روش مورد استفاده برای سنجش معنی داری اثر متغیر واسطه آزمون سوبل (۱۹۸۲) است که مستقیماً معنی داری ab را نسبت به توزیع بهنجار Z با استفاده از خطای استاندارد متغیر میانجی می‌سنجد. بدین ترتیب که پس از تقسیم حاصل ضرب دو ضریب غیر استاندارد که مسیرهای متغیر واسطه را تشکیل می‌دهند بر خطای استاندارد این حاصلضرب، نسبت بدست آمده با جدول توزیع بهنجار مقایسه می‌شود؛ اگر نسبت بدست آمده بزرگ‌تر از $۱/۹۶$ باشد نتیجه گرفته می‌شود که اثر متغیر میانجی معنی دار است. برای اعمال روش سوبل جهت تعیین معنی داری این رابطه معادله زیر باید محاسبه گردد:

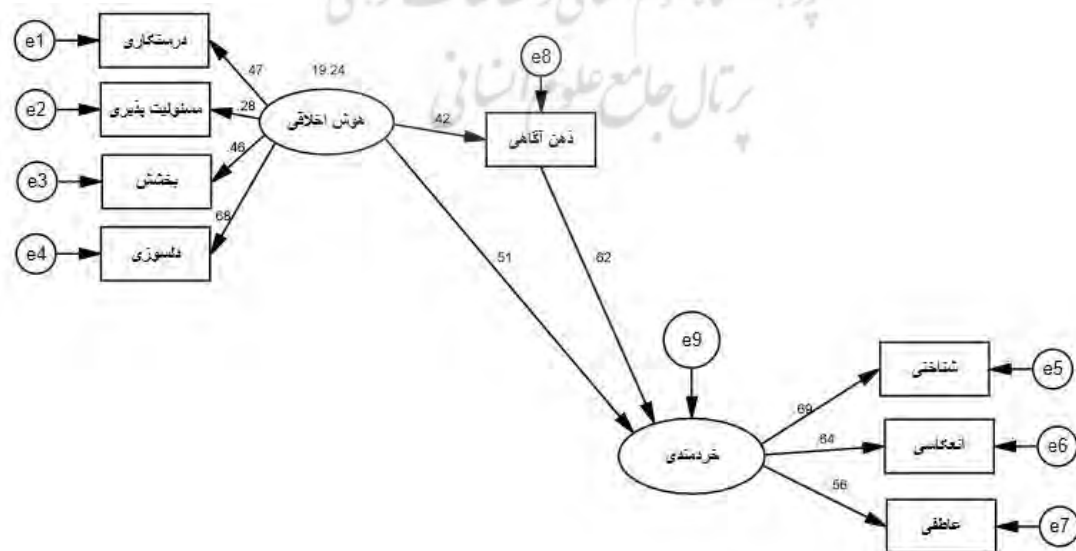
$$z\text{-value} = a*b/\text{SQRT}(b^2*s_a^2 + a^2*s_b^2 + s_a^2*s_b^2)$$

در این معادله a ضریب مسیر a و b ضریب مسیر b ، S_a و S_b بترتیب خطاهای استاندارد مسیره‌های a و b می‌باشند. مسیره‌های مورد نظر در شکل ۴ نشان داده شده است. بنابراین برای استفاده از این فرمول ضرایب غیر استاندارد و خطای استاندارد دو مسیر مورد نیاز می‌باشد. سوپل معتقد است که این نسبت به گونه‌ای مجانب دارای توزیع بهنجار است و زمانیکه این نسبت بزرگتر از $\pm 1/96$ باشد برای نمونه‌های بزرگ منجر به رد فرض صفر در سطح $0/05$ می‌گردد. آنچه از نتایج جدول ۵ برمی‌آید این است که فرضیه مطرح شده در ارتباط با وجود اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی زوجین به واسطه ذهن آگاهی با 95% درصد اطمینان مورد تأیید بوده است ($P=0/01$). نتایج مربوط به اجرای مدل اولیه در حالت استاندارد به همراه برخی از مهمترین شاخص‌های برازش مدل اولیه در شکل و جدول زیر ارائه شده است.

شکل ۱. مدل در حالت ضرایب استاندارد نشده

شکل ۲. مدل در حالت ضرایب استاندارد شده

جدول ۵. شاخص های برازش مدل اولیه

شاخص های برازش		نام شاخص	$\frac{\chi^2}{df}$
مقدار	حد مجاز		
۲/۲۱	کمتر از ۳	ریشه میانگین خطای برآورد ^۱ RMSEA CFI ^۲ (برازندگی تعدیل یافته) NFI ^۳ (برازندگی نرم شده) GFI ^۴ (نیکویی برازش) AGFI ^۵ (نیکویی برازش)	
۰/۰۵	کمتر از ۰/۱		
۰/۹۴	بالاتر از ۰/۹		
۰/۹۲	بالاتر از ۰/۹		
۰/۹۵	بالاتر از ۰/۹		
۰/۹۴	بالاتر از ۰/۹		

به طور کلی در کار با برنامه اموس هر یک از شاخص های بدست آمده به تنهایی دلیل برازندگی یا عدم برازندگی مدل نیستند و این شاخص ها را در کنار هم بایستی تفسیر نمود. مقدارهای بدست آمده برای این شاخص ها نشان می دهد که در مجموع الگو در جهت تبیین و برازش از وضعیت مناسبی برخوردار است. در ادامه شاخص های مدل اندازه گیری ابتدا گزارش می شود.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل ساختاری خردمندی در زوجین بر اساس هوش اخلاقی با نقش واسطه ای ذهن آگاهی انجام شد. نتایج نشان داد هوش اخلاقی اثر مستقیم بر خردمندی داشته است، رابطه هوش اخلاقی با خردمندی به صورت مستقیم است. بنابراین فرضیه مطرح شده در ارتباط با وجود اثر مستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی زوجین با ۹۵ درصد اطمینان تایید می شود. در راستای نتایج به دست آمده گودرزی (۱۳۹۹)، پژوهشی تحت عنوان تبیین خردمندی بر اساس هوش موفق و هوش اخلاقی در بین دانشجویان دانشگاه سمنان انجام داد. در پژوهش حاضر اثر هوش موفق بر خرد ۰/۳۴ و بر هوش اخلاقی ۰/۸۳؛ و اثر هوش اخلاقی بر خرد ۰/۶۴ و رابطه غیرمستقیم هوش موفق بر خرد ۰/۵۳ به دست آمده است. نتایج پژوهش از نقش تعیین کننده هوش موفق در پیش بینی خرد دانشجویان داشته و از دیگر سوی این نتایج نشان می دهد که بخشی از واریانس مشترک بین مولفه های هوش موفق و خرد، نتیجه تغییرپذیری هوش اخلاقی دانشجویان است. به طوری که مقدار واریانس تبیین شده خرد توسط مولفه های هوش موفق و هوش اخلاقی ۸۸ درصد است. نتایج اسرافیلی تازه کند محمدیه (۱۳۹۸)، نیز نشان داد که خردمندی و هوش اخلاقی به صورت مستقیم بر دانشجویان تاثیر دارد. در تبیین نتایج به دست آمده می توان چنین بیان

۱. Root Mean Square Error Approximation

۲. Comparative Fit Index

۳. Normed Fit Index

۴. Goodness of Fit Index

۵. Adjusted Goodness of Fit Index

نمود که خردمندی حاصل جمع هوش، اخلاق و اراده است. زمانی که افراد در تعاملات روزمره خود اصول اخلاقی را در نظر می‌گیرند و به عنوان معیاری در روابط خود به آن رجوع می‌کنند و سعی در کسب رضایت اطرافیان دارند، ممکن است محافظی در برابر مشکلات باشد. این افراد کارآمد هستند و عادات فکری خود را در اختیار دارند که موجب می‌گردد مولد و کارا باشند. افراد اخلاق‌گرا دارای تعهد به ایده آل‌های اخلاقی و ظرفیت مناسب برای یادگیری از دیگران هستند. آنها در پیگیری اهداف اخلاقی صادق‌اند و موشکافانه عمل می‌کنند و اشتیاق زیادی در به خطر انداختن منافع شخصی خود برای تحقق اهداف اخلاقی دارند. هوش اخلاقی می‌تواند گسترده و ژرفای توانمندی‌های فکری و عاطفی را در همه مراحل و ابعاد زندگی نمایان کند و نیک و نیک‌خویی را پدید آورد (اومیک و پولیشچاک، ۲۰۱۷)؛ لذا هوش اخلاقی به عنوان زیربنای قضاوت فرد درباره خود و سازماندهی ارزشی به موقعیت خود نقش اساسی را در زمینه‌های گوناگون به ویژه ارتقا خردمندی ایفا می‌کند. بنابراین هوش اخلاقی عبارت است از توانایی ایجاد تمایز بین درست و غلط بر اساس اصول جهان شمول تعریف شده. این نوع هوش، در محیط جهانی مدرن کنونی می‌تواند به مثابه نوعی جهت‌یاب برای اقدامات عمل نماید. هوش اخلاقی نه تنها چارچوبی قوی و قابل دفاع برای فعالیت انسان فراهم می‌آورد، بلکه کاربردهای فراوانی در دنیای حقیقی دارد. در واقع این هوش همه انواع هوش دیگر انسان را در جهت انجام کارهای ارزشمند هدایت می‌کند. زمانی که افراد در تعاملات روزمره خود اصول اخلاقی را در نظر می‌گیرند و به عنوان معیاری در روابط خود به آن رجوع می‌کنند و سعی در کسب رضایت اطرافیان دارند، مانند محافظی در برابر مشکلات می‌باشند. این افراد کارآمد هستند و عادات فکری خود را در اختیار دارند که موجب می‌گردد مولد و کارا باشند. افراد اخلاق‌گرا دارای تعهد به ایده آل‌های اخلاقی و ظرفیت مناسب برای یادگیری از دیگران هستند. آنها در پیگیری اهداف اخلاقی صادق‌اند و موشکافانه عمل می‌کنند و اشتیاق زیادی در به خطر انداختن منافع شخصی خود برای تحقق اهداف اخلاقی دارند. هوش اخلاقی یک مهارت مهم برای هر فردی است، و فرد را به انجام کارهای ارزشمند هدایت می‌کند. هوش اخلاقی بر معنای زندگی، انگیزه، دیدگاه و ارزش‌های هر فرد تأثیر دارد. فرد اخلاقی به کرامت انسان‌ها احترام می‌گذارد، نگران رفاه دیگران است، علاقه‌های شخصی خود را با مسئولیت‌های اجتماعی یکپارچه می‌کند، در انتخاب‌های خود اخلاق را مد نظر قرار داده و به دنبال آرامش برای همه است. هوش اخلاقی می‌تواند به عنوان یک عامل پیش‌بینی‌کننده رفتارشان محسوب شود. بسیاری از رفتارها و عملکردهای انسان ریشه در اصول و ارزش‌های اخلاقی دارد و از آن متأثر می‌شود. هوش اخلاقی با رفتارهایی که افراد از خود نشان می‌دهند رابطه مستقیم دارد و نظامی از اصول و قواعد ایجاد می‌کند که انسان‌ها را در تصمیم‌گیری درباره آن چه درست و نادرست است، راهنمایی می‌کند و باعث ایجاد خردمندی در افراد می‌شود (رسولی، ۱۳۹۷).

همچنین نتایج نشان داد که فرضیه مطرح شده در ارتباط با وجود اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی بر خردمندی زوجین به واسطه ذهن آگاهی با ۹۵ درصد اطمینان مورد تأیید بوده است. در راستای نتایج بدست آمده رحیمی (۱۳۹۸)، پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه رشد اخلاقی با خردمندی با میانجیگری هوش اخلاقی و هوش هیجانی در دانشجویان انجام داد. بررسی ضرایب تأثیر متغیرهای پژوهشی بر یکدیگر گویای آن است که رشد اخلاقی به طور مستقیم دارای ضریب تأثیر استاندارد برابر با ۰/۶۴ بر خرد می‌باشد. همچنین، ضرایب

تأثیر استاندارد رشد اخلاقی بر هوش اخلاقی برابر با ۰/۴۲، رشد اخلاقی بر هوش هیجانی برابر با ۰/۰۴، هوش اخلاقی بر خردمندی برابر با ۰/۲۲ و هوش هیجانی بر خردمندی برابر با ۰/۱۷ است. لذا، فرضیه‌های پژوهش مبنی بر رابطه معنادار بین متغیرهای رشد اخلاقی و خردمندی، رشد اخلاقی و هوش اخلاقی، هوش اخلاقی و خردمندی، هوش هیجانی و خردمندی و میانجیگری هوش اخلاقی بر رشد اخلاقی و خردمندی تأیید شدند. به طور کلی با در نظر گرفتن میانی تئوری و سوابق پژوهشی در دسترس، ذهن آگاهی می‌تواند به عنوان متغیر میانجی بین خردمندی و هوش اخلاقی باشد. در مورد اثر غیرمستقیم ذهن آگاهی بر هوش اخلاقی و خردمندی می‌توان استنباط کرد که اگر افراد از ذهن آگاهی برخوردار شوند، در موقعیت‌هایی که دارای بار اخلاقی هستند، به درستی می‌توانند تصمیم‌گیری کنند همچنین این افراد در مسائل ارزشی و معنایی، عملکرد و تحلیل بهتری دارند و از طرف دیگر از لحاظ شناختی، تاملی و عاطفی به شکل خردمندانه‌تری عمل می‌کنند. ارتقای هوش اخلاقی و خردمندی در افراد باعث می‌شود به مرحله‌ای از صبوری و پذیرش واقعیات دست یابند و آگاهی‌شان گسترش یابد و افراد به واسطه آن بتوانند در مسائلی همچون اخلاق، تفکر درباره مسائل وجودی با آگاهی بسط‌تری به تحلیل برسند (ستوده و همکاران، ۱۳۹۵)؛ از سوی دیگر می‌توان گفت زمانی که تفکرات و باورها و رفتارهای مبهم و نامطمئن در افراد کاهش می‌یابد و تحت کنترل درونی قرار می‌گیرد، به دنبال آن افراد در مواقعی که به بار اخلاقی بالایی نیاز دارد، عملکرد خوبی از خود نشان می‌دهند. این افراد معمولاً درستکار، با پذیرش حس مسئولیت، دلسوزی و بخشش، سرخوردگی عاطفی و احساسی‌شان کاهش می‌یابد و از لحاظ عاطفی به ثبات بیشتری خواهند رسید (ژو و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین افزایش سطح ذهن آگاهی و به دنبال آن بهبود شناخت عوامل درونی و بیرونی در زندگی باعث می‌شود افراد از لحاظ شناختی بتوانند امور و موقعیت‌ها را به صورت چند بعدی و تحلیل محور بررسی کنند و بر همین اساس نیز سطح خرد شناختی در آنها بالا خواهد بود. از طرفی دیگر افزایش هوش اخلاقی و ذهن آگاهی به عنوان متغیر میانجی، باعث می‌شود افراد عمیق‌تر و آگاهانه‌تر موقعیت‌ها و شرایط را تجزیه و تحلیل کنند که باعث افزایش خرد تاملی در افراد می‌شود. خردمندی از مفاهیم روانشناسی مثبت است و به نظر می‌رسد بررسی‌های عمیق و گسترده تصورات عامیانه از خردمندی در مقایسه با دیگر سازه‌ها مانند هوش اخلاقی، علاوه بر تاریخ فرهنگی غنی این مفهومی، نشان دهنده این واقعیت است که معیار خردمندی به نوع وابسته به عقل سلیم است (آنالایو، ۲۰۲۱). خردمندی از دید آردلت (۲۰۰۳) تلفیقی از ویژگی‌های شخصیتی شناختی، تاملی و عاطفی است که در فرد وجود دارد و ترکیب این سه عنصر مایه خردمندی فرد است؛ البته رشد و ارتقای آن در سن جوانی طبق تحقیقات گلاک و همکاران (۲۰۱۳) پیشنهاد کرده‌اند برای پرورش خردمندی می‌توان مهارت‌های خاص و شیوه‌های تفکر را به عنوان پیش‌نیاز یا اجزای خردمندی در برنامه‌های درسی گنجاند. در این میان، شناسایی پیش‌نیازهای بسیار مهم خردمندی که ممکن است در اوایل زندگی پرورش یابند، بسیار مهم‌اند. ذهن آگاهی به عنوان متغیر میانجی یکی از انتخاب‌هایی است که می‌توان در دوره نوجوانی و جوانی، خردمندی را با آن پرورش داد.

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر ابزار اندازه‌گیری متغیرها بود که فقط از پرسشنامه‌های خودگزارشی استفاده شد. با توجه به این که پژوهش در یک جامعه محدود انجام شده است نسبت به تعمیم نتایج به جوامع دیگر باید جانب احتیاط را رعایت نمود. همچنین داده‌ها و تحلیل‌های پژوهش حاضر از نوع مطالعات

مقطعی بود و از این رو نتیجه‌گیری علی در مورد داده‌ها صحیح نیست. و باید پژوهش‌های طولی در این باره صورت بگیرد. از آن جایی که تنها ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش پرسشنامه بوده است، لذا پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش اعتبار نتایج به دست آمده از شیوه‌های دیگری مانند مصاحبه و مشاهده به همراه پرسشنامه‌ها در گردآوری داده‌های پژوهش استفاده شود. پیشنهاد می‌شود دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی خرد، در مراکز مختلف مشاوره و روانشناسی فراگیرتر شود تا در جهت ارتقاء سطح خرد جامعه و تضمین هوش اخلاقی در زوجین گامی موثر برداشته باشیم.

موازن اخلاقی

در این پژوهش موازن اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. همچنین زمان تکمیل پرسشنامه‌ها ضمن تأکید به تکمیل تمامی سؤال‌ها، شرکت‌کنندگان در مورد خروج از پژوهش در هر زمان و ارائه اطلاعات فردی مختار بودند.

سپاسگزاری

از همکاری تمامی شرکت‌کنندگان در پژوهش تشکر و قدردانی می‌شود.

مشارکت نویسندگان

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روانشناسی عمومی بود که توسط معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات به تصویب رسیده و به هزینه شخصی انجام شده است. در تدوین این مقاله همه نویسندگان در طراحی، مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، گردآوری داده‌ها، تحلیل آماری داده‌ها و نهایی سازی نقش داشتند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

- اسرافیلی تازه کند محمدیه، هاجر. (۱۳۹۸). طراحی و آزمون علی رابطه سبک زندگی اسلامی، خردمندی و هوش اخلاقی با گرایش به رفتار پرخطر با نقش واسطه‌ای بهزیستی روانشناختی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه محقق اردبیلی.
- بهرامی، محمدامین، اصمی، مریم، فاتح پناه، آزاده، دهقانی تفتی، عارفه، و احمدی تهرانی، غلامرضا. (۱۳۹۱). سطح هوش اخلاقی اعضای هیات علمی و کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی، ۵ (۶): ۷۵-۸۸.

- جلالی، داریوش، آقایی، اصغر، طالبی، هوشنگ، و مظاهری، محمدعلی. (۱۳۹۳). مقایسه اثربخشی آموزش شناختی مبتنی بر ذهن آگاهی بومی (MBCT) و آموزش شناختی - رفتاری بر نگرش های ناکارآمد و عواقب شغلی کارکنان. *مجله تحقیقات علوم شناختی و رفتاری*، ۲ (۱): ۱۹-۵.
- جهان، فائزه، و نوقایی، رسول. (۱۳۹۸). تاثیر آموزش ذهن آگاهی بر هوش اخلاقی، هوش معنوی و خرد در سالمندان. *مجله مطالعات ناتوانی*، ۹ (۱۷): ۲۵-۱۰.
- رحیمی، زینب. (۱۳۹۸). بررسی رابطه رشد اخلاقی با خردمندی با میانجیگری هوش اخلاقی و هوش هیجانی در دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- عطاریان، احمد، شعله کار، شیما، و شوقی، بهزاد. (۱۳۹۷). تاثیر رهبری تحول آفرین بر خرد سازمانی با نقش میانجی فرهنگ سازمانی در دانشگاه آزاد اسلامی (مورد مطالعه: شهر تهران). *مجله مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۱۶ (۳): ۷۲۴-۶۹۵.
- گودرزی، رقیه. (۱۳۹۹). تبیین خردمندی بر اساس هوش موفق و هوش اخلاقی در بین دانشجویان دانشگاه سمنان: الگوی معادلات ساختاری. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سمنان.

References

- AnālayB B (2021) R Relating euuanity tm indfulness. *Mindfulness*, 1-10.
- Ardelt, M. (2003). Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. *Research on aging*, 25(3), 275-324.
- Ardelt, M. (2011). The measurement of wisdom: a commentary on Taylor, Bates, and Webster's comparison of the SAWS and 3D-WS. *Experimental aging research*, 37(2), 241-255.
- Ay,e,, C,, Çavdar, D,, & Öbabacı, ... N. (201)). University stddentsdmoral jmmgment and emotional intelligence level: A model testing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 2740-2746.
- Bierly, P. E., Kessler, E. H., & Christensen, E. W. (2000). Organizational learning, knowledge and wisdom. *Journal of organizational change management*.
- Bohlmeijer, E., Prenger, R., Taal, E., & Cuijpers, P. (2010). The effects of mindfulness-based stress reduction therapy on mental health of adults with a chronic medical disease: a meta-analysis. *Journal of psychosomatic research*, 68(6), 539-544.
- Carpenter, J. K., Sanford, J., & Hofmann, S. G. (2018). The Effect of a Brief Mindfulness Training on Distress Tolerance and Stress Reactivity. *Behavior Therapy*.
- Chen, Z., Allen, T. D., & Hou, L. (2020). Mindfulness, empathetic concern, and work-family outcomes: A dyadic analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 119, 103402.
- Cox, S. S., Bennett, R. J., Tripp, T. M., & Aquino, K. (2012). An empirical test of forgiveness motives' effects on employees' health and well-being. *Journal of occupational health psychology*, 17(3), 330.
- Glück, J., & Bluck, S. (2013). The MORE life experience model: A theory of the development of personal wisdom. In *The scientific study of personal wisdom* (pp. 75-97). Springer, Dordrecht.
- Grossmann, I., Weststrate, N. M., Ardelt, M., Brienza, J. P., Dong, M., Ferrari, M., ... & Vervaeke, J. (2020). The science of wisdom in a polarized world: Knowns and unknowns. *Psychological Inquiry*, 31(2), 103-133.
- Hays, J. M. (2008). Dynamics of organisational wisdom.
- Hofmann, S. G., & Gómez, A. F. (2017). Mindfulness-based interventions for anxiety and depression. *Psychiatric Clinics*, 40(4), 739-749.
- Jaurequi, M. E. (2019). Adult Attachment and Mindfulness on Mental Health: A Systematic Research Synthesis. *Journal of Relationships Research*, 10.

- Jeffery, A. J., & Shackelford, T. K. (2018). Moral positions on publishing race differences in intelligence. *Journal of Criminal Justice*, 59, 132-135.
- MacBeth, A., & Gumley, A. (2012). Exploring compassion: A meta-analysis of the association between self-compassion and psychopathology. *Clinical psychology review*, 32(6), 545-552.
- Maher, E. L., & Cordova, J. V. (2019). Evaluating equanimity: Mindfulness, intimate safety, and relationship satisfaction among meditators. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 8(2), 77.
- North, A., & Poschl, T. (2003). Healthy, wealthy, and wise? Tests for direct causal paths between health and socioeconomic status. *Journal of econometrics*, 112(1), 3-56.
- Rowley, J. (2006). What do we need to know about wisdom?. *Management decision*.
- Siegel, J. (2010). *Second dialect acquisition*. Cambridge University Press.
- Smith, C. (2019). The Effect Of Mindfulness On Short-Term Memory In Teenagers.
- Toprak, M., & Karakus, M. (2018). Teachers' Moral Intelligence: A Scale Adaptation into Turkish and Preliminary Evidence. *European Journal of Educational Research*, 7(4), 901-911.
- Zhou, L., Lin, Y., Li, W., Du, J., & Xu, W. (2020). Mindfulness, attachment, and relationship satisfaction among heterosexual college student couples: An actor-partner interdependence model analysis. *Current Psychology*, 1-10.

***

پرسشنامه خرد

ابعاد	گویه‌ها
شناختی	چقدر با جملات زیر موافق یا مخالفید نادانی برکت است. بهتر است چیز زیادی درباره آنچه نمی‌توان تغییرش داد ندانست. در این دنیای پیچیده، تنها راه دانستن آنچه در اطرافمان می‌گذرد اتکا به رهبران و کارشناسانی است که می‌توان به آن‌ها اعتماد کرد. تنها یک راه درست برای انجام کارها وجود دارد. فرد یا جواب سؤالی را می‌داند یا نمی‌داند. می‌توان تمام افراد را صادق یا ریاکار دانست. مردم یا خوب‌اند یا بد زندگی اساساً اکثر اوقات یکنواخت است. چقدر این جملات برای شما صحت دارد. اگر فکر کنم مشکلی راه‌حلی ندارد کمتر جذب آن می‌شوم. سعی می‌کنم موقعیت‌هایی را که در آن‌ها احتمال دارد عمیقاً به چیزی فکر کنم پیش‌بینی کنم و از آن‌ها اجتناب کنم. ترجیح می‌دهم اتفاقات رخ دهند و دلیلشان را ندانم. ترجیح می‌دهم فقط جواب را بدانم تا اینکه دلایل راه‌حل مشکلی را بفهمم. پس از تفکر درباره تصمیمات مهم در گرفتن تصمیم دودلم. اغلب رفتار مردم را درک نمی‌کنم.
تعمقی	چقدر با جملات زیر موافق یا مخالفید اوضاع غالباً بدون اینکه تقصیر من باشد بد پیش می‌رود. اگر شرایط فعلی تغییر کند احساس بهتری خواهم داشت. چقدر این جملات برای شما صحت دارد. سعی می‌کنم قبل از تصمیم‌گیری دلیل مخالفت دیگران را بدانم.

(۱: خیلی موافق تا ۵: کاملاً مخالف)

(۱: کاملاً صحت دارد تا ۵: برای من صحت ندارد)

(۱: خیلی موافق تا ۵: کاملاً مخالف)

(۱: کاملاً صحت دارد تا ۵: برای من صحت ندارد)

وقتی از کسی ناراحت می‌کنم لحظه‌ای خودم را جای او بگذارم. همیشه تمام ابعاد مشکل را در نظر می‌گیرم. قبل از انتقاد از کسی سعی می‌کنم خودم را جای او بگذارم. گاهی اوقات نگرستن از دید دیگران برایم دشوار است. وقتی مشکلی گیج می‌کند اولین کاری که می‌کنم بررسی موقعیت و توجه به تمام اطلاعات مرتبط است. گاهی این قدر از نظر هیجانی درگیر می‌شوم که نمی‌توانم به سایر روش‌های مواجهه با مشکلاتم فکر کنم. وقتی به آنچه برایم در گذشته اتفاق افتاده نگاه می‌کنم می‌رنجم. زمانی که به آنچه برایم اتفاق افتاده فکر می‌کنم احساس ناراحتی می‌کنم.

اگر اوضاع بد پیش برود خیلی عصبانی و افسرده می‌شوم.

عاطفی | چقدر با جملات زیر موافق یا مخالفید | ۱: خیلی موافق تا ۵: کاملاً مخالف

افراد ناراحتی که فقط برای خودشان احساس تأسف دارند ناراحت می‌کنند.

مردم احساسات و حساسیت زیادی به حیوانات دارند.

افراد هستند که می‌شناسمشان اما هرگز دوستشان نداشته‌ام.

می‌توانم با همه راحت باشم.

اگر دیگران گرفتار باشند و به کمک نیاز داشته باشند مشکل من نیست و به من مربوط نیست.

چقدر این جملات برای شما صحت دارد | ۱: کاملاً صحت دارد تا ۵: برای من صحت ندارد

وقتی مردم مشکل دارند برایشان احساس تأسف ندارم.

گاهی واقعاً دلم برای همه می‌سوزد.

وقتی کسی نیازی دارد، راحت نیستم.

دوست ندارم به مشکلات دیگران گوش بدهم.

افراد خاصی هستند که واقعاً از آن‌ها متنفرم و وقتی گرفتار یا بابت

کارهایشان تنبیه می‌شوند، خوشحال می‌شوم.

گاهی وقتی مردم با من حرف می‌زنند، دوست دارم تنه‌ایم بگذارند و بروند.

افراد که با من جروبحث می‌کنند واقعاً عصبانیم می‌کنند.

وقتی می‌بینم کسی نیازی دارد سعی می‌کنم هر طور شده به او کمک کنم.

***

پرسشنامه هوش اخلاقی

ردیف	گویه‌ها	همیشه موافق	در بیشتر موارد	بعضی اوقات	به ندرت	هرگز
۱	من می‌توانم به طور شفاف اصول، ارزشها و باورهایم که راهنمای اعمالم هستند را بیان کنم.					
۲	من حقیقت را می‌گویم مگر اینکه دلایل اخلاقی مهمی مانع شود.					
۳	من معمولاً با کسی که ببینم کار نادرستی انجام می‌دهد مخالفت می‌کنم.					

- ۴ زمانی که من برای انجام کاری موافقت می‌کنم، آن را تا آخر دنبال می‌کنم.
- ۵ وقتی تصمیمی می‌گیرم و نتیجه آن اشتباه از آب در می‌آید به اشتباهم اعتراف می‌کنم.
- ۶ من اشتباهات و شکست‌هایم را می‌پذیرم.
- ۷ همکارانم معتقدند من در کنار انجام کارهایم به دیگران نیز کمک می‌کنم.
- ۸ من پس از ملاقات با افراد جدید، ارادت خالصانه‌ام را نسبت به آنها نشان می‌دهم.
- ۹ من از جنبه‌های مثبت اشتباهات گذشته‌ام و اینکه این اشتباهات درسهایی ارزشمندی برای رسیدن به موفقیت هستند، احساس خوبی دارم.
- ۱۰ من قادر به بخشیدن و فراموش کردن هستم، حتی زمانی که فرد خطایی جدی انجام داده باشد.
- ۱۱ زمانی که با یک تصمیم مهم روبرو می‌شوم، آگاهانه آنرا با عمیق‌ترین اصول، ارزشها و باورهایم مطابقت می‌دهم.
- ۱۲ دوستانم در صداقت و درستکاری به من اعتماد می‌کنند.
- ۱۳ اگر من باور داشته باشم که افراد مافوقم کارهای نادرستی انجام می‌دهند آنها را به چالش می‌کشم.
- ۱۴ دوستان و همکارانم من را به خوش‌قولی می‌شناسند.
- ۱۵ زمانی که اشتباه می‌کنم مسئولیت اصلاح آن را می‌پذیرم.
- ۱۶ من نتایج و پیامدهای اشتباهاتم را می‌پذیرم.
- ۱۷ رویکرد غالب من خدمت به دیگران است.
- ۱۸ من حقیقتاً به افرادی که با آنها معاشرت می‌کنم به دور از هیچ‌گونه چشم‌داشتی علاقه‌مندم.
- ۱۹ من تلاش می‌کنم که روی اشتباهاتم پافشاری نکنم.
- ۲۰ وقتی که من فردی را می‌بخشم، درمی‌یابم که اینکار به نفع همه بوده است.
- ۲۱ دوستانم معتقدند که رفتارم با باورها و ارزش‌هایم مطابقت دارد.
- ۲۲ همکارانم من را به عنوان انسان درستکاری می‌شناسند.
- ۲۳ اگر من بدانم که در محل کارم رفتارهای غیراخلاقی و غیر قانونی رخ می‌دهد، آنها را گزارش خواهم کرد، حتی اگر موقعیت شغلی‌ام به خطر افتد.
- ۲۴ زمانی که موقعیتی پیش‌آید که ممکن است نتوانم سر قولم باشم با کسانی که درگیر این مساله بوده‌اند مشورت می‌کنم.
- ۲۵ همکارانم معتقدند که من به طور مستقل تصمیم می‌گیرم.
- ۲۶ من از اشتباهاتم به عنوان فرصتی برای بهبود عملکردم استفاده می‌کنم.
- ۲۷ من به نیازهای رشدی و پیشرفت همکارانم توجه می‌کنم.
- ۲۸ همکارانم معتقدند که من فردی دلسوز و مهربان هستم.
- ۲۹ همکارانم معتقدند که من نگرشی واقع‌بینانه نسبت به اشتباهات و شکست‌هایم دارم.
- ۳۰ من می‌پذیرم که افراد اشتباه خواهند کرد.
- ۳۱ همکارانم معتقدند رفتارم با ارزشها و باورهایم بسیار سازگار است.
- ۳۲ من قادرم بازخوردهای منفی را به درستی منتقل کنم.

۳۳	همکارانم اذعان دارند که من فردی هستم که روی عقاید محکم می ایستم.
۳۴	دوستانم من را به عنوان محرم راز خود می دانند.
۳۵	وقتی کارهایم خوب پیش نمی رود من دیگران یا شرایط محیط را مقصر نمی دانم.
۳۶	من اشتباهاتم را با همکارانم در میان می گذارم تا آنها را برای خطر پذیری ترغیب کنم.
۳۷	مقدار قابل توجهی از وقتم را برای کمک به همکلاسی هایم صرف می کنم.
۳۸	چون من همکارانم را دوست دارم، از تلاشهایشان برای دستیابی به اهدافشان حمایت می کنم.
۳۹	با وجود اینکه در زندگی اشتباهات زیادی داشته ام، اما می توانم خودم را ببخشم و به پیش بروم.
۴۰	حتی زمانیکه مردم اشتباه می کنند، باز هم من به آنها اعتماد می کنم.

***

پرسشنامه ذهن آگاهی

ردیف	عبارات
۱	من بعضی حالات عاطفی را تجربه می کنم که در آن لحظه نسبت به آن بی خبرم و بعد از مدتی متوجه آن می شوم.
۲	من به خاطر بی دقتی، بی توجهی و یا فکر کردن به مسأله دیگر، چیزی را می شکنم یا می ریزم.
۳	برایم دشوار است که روی وقایع جاری و در حال روی دادن، تمرکز داشته باشم.
۴	دوست دارم در هنگام پیاده رفتن، به سرعت به سمت مقصد بروم و به اطراف و چیزهایی که می توانم در طول راه تجربه کنم، توجه نمی کنم.
۵	من تا وقتی که درد یا ناراحتی جسمی طاقت من را تمام نکند، تمایلی به توجه به آن ندارم.
۶	من نام افراد را تقریباً به محض اینکه برای اولین بار به من گفته می شود، فراموش می کنم.
۷	به نظر می رسد که من «به صورت خودکار» بدون آگاهی از اینکه چه فعالیتی را انجام می دهم، به کار می پردازم.
۸	من بدون توجه به کار، عجلانه آن را انجام می دهم.
۹	من آنقدر روی هدف متمرکز می شوم که از کاری که در حال حاضر برای رسیدن به آن هدف انجام می دهم غافل می شوم.
۱۰	من بسیاری از کارها را به صورت خودکار بدون توجه به اینکه دارم چه کار می کنم، انجام دهم.
۱۱	من بعضی وقت ها در حین انجام کار متوجه می شوم که به صورت ناآگاه در حال گوش دادن به مکالمه ی فرد یا افراد دیگر هستم.
۱۲	من بعضی وقت ها متوجه می شوم که در حال پیاده روی در مسیری هستم که تعجب می کنم در آنجا چه کار می کنم.
۱۳	من به شدت در گذشته یا در آینده سیر (فکر) می کنم.
۱۴	من خود را در حال کاری می بینم بدون آنکه به آن توجهی داشته باشم.
۱۵	من بدون اینکه متوجه باشم چی می خورم، می خورم.

Presenting a Structural Model of Wisdom in Couples Based on Moral Intelligence with the Mediating Role of Mindfulness

Mahdieh. Radnia¹, Fariborz. Dortaj^{2*}, Bitia. Nasrolahi³ & Leila. Kashani Vahid⁴

Abstract

Aim: The aim of this study was to present a structural structural model of wisdom in couples based on moral intelligence with the mediating role of mindfulness. **Methods:** The research method is cross-sectional correlation. The statistical population of this study consisted of all couples (couple) in Tehran in 1300-1400, from which 380 people were selected by stepwise cluster sampling. In this study, the tools of wisdom (Ardelt, 2003), moral intelligence (Lenick and Kiel, 2011), and mindfulness (Ryan and Brown, 2003) All of them had acceptable validity and reliability. SPSS-V23 and Amos-V8.8 software were used to analyze the data. Structural equation modeling was also used to answer the research hypotheses. **Results:** Findings showed that the model has a good fit. The results showed that moral intelligence had a direct effect on wisdom, the relationship between moral intelligence and wisdom is directly equal ($t = 3333$ and $\beta = 0$) The results also showed that the indirect effect of moral intelligence on the wisdom of the couple was confirmed by mindfulness with 95% confidence. **Conclusion:** Therefore, this model can be a good model for identifying the factors affecting couples' wisdom and its results can be used in planning to increase mindfulness and moral intelligence in couples. Therefore, paying attention to the mentioned variables in prevention and designing more appropriate therapies will help researchers and therapists.

Keywords: *Wisdom, Moral Intelligence, Mindfulness*

1. PhD Student, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. *Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: *f_dortaj@yahoo.com*

3. Assistant Professor, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Psychology, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.